

Лабораторій медіації, до яких можна звернутися із проблемою, що потребує вирішення. На даний час на Західній Україні є багато внутрішньо переміщених осіб, які, для прикладу, мають спори і могли б звернутися за послугами медіатора. Надання даних послуг було б хорошою практикою і для студентів-магістрів, які пройшли відповідне навчання та мають сертифікат про право на проведення медіації. Як показує практика за допомогою медіації вирішуються найбільше цивільних справ. Наприклад, розірвання шлюбу та поділ майна чи дітей, оренда житла тощо.

Отже, на підставі вищенаведеного ми приходимо до висновку, що медіація є відносно новим, але дуже ефективним способом вирішення спорів. Вона допомагає швидко і якісно врегулювати конфлікт та розвантажує суди і може скоротити обсяг фінансування судової гілки влади, що в умовах війни є дуже доцільним. Вважаємо, що в суді мають розглядатися виключно складні справи, які не підлягають врегулюванню шляхом медіації.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-30>

СПІВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ОBOB'ЯЗКУ ЗАХИЩАТИ ВІТЧИЗНУ ТА НЕВІД'ЄМНОГО ПРАВА ОСОБИ НА ЖИТТЯ

Греца Світлана Михайлівна

*доктор юридичних наук, доцент кафедри конституційного права і
порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Греца Ярослав Васильович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В системі конституційних обов'язків, встановлений у ст. 65 Конституції України¹ обов'язок захисту Вітчизни, незалежності та

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254. Відом. Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

територіальної цілісності України завжди розглядався як один із найважливіших, однак, до 2014 року, значна частина громадян нашої держави не усвідомлювала його значущість, адже всі ми почували себе у відносній безпеці, велика війна у центрі Європи видавалася неможливою. Навряд чи ще якихось десять років тому хтось не міг чітко спрогнозувати, що імперські зазіхання сусідньої країни, посягання на суверенітет та територіальну цілісність України, про які на той час в росії відкрито говорили хіба що радикальні маргінали, стануть основою політики держави – терориста, заснованою на амбіціях та викривленому сприйняттю історії її керівництва.

У рішенні у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років” щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011 Конституційний Суд України щодо обов’язку з захисту Вітчизни виносить, що «зі змісту статей 17, 65 Конституції України вбачається, що захист держави, забезпечення її безпеки є найважливішими функціями всього Українського народу. Військова служба – це конституційний обов’язок громадян України, який полягає у забезпеченні оборони України, захисті її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. До військовослужбовців належать особи, які проходять таку службу, зокрема у Збройних Силах України. Військовій службі передусе необхідність виконання конституційного військового обов’язку, що передбачає проходження громадянами України військової служби (добровільно чи за призовом). З огляду на специфіку військової служби, яка полягає, зокрема, у виконанні військовослужбовцями спеціальних завдань, наявності ризиків для їх життя та здоров’я тощо, будь-яка форма проходження військової служби є обов’язком громадян України щодо захисту держави. Отже, закріплений у Конституції України обов’язок громадян України потребує поваги, а статус військовослужбовців будь-яких категорій обумовлюється військовою службою, інститут якої надає їм спеціальний статус².

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Костенка Юрія Івановича щодо офіційного тлумачення окремих положень підпунктів 1, 2 пункту 1 Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років” щодо порядку офіційного використання копій Прапора Перемоги» від 16 червня 2011 року № 6-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-11#Text>

Переосмислення значення обов'язку захищати Вітчизну як пріоритетного і основоположного відбулося на початку 2014 року, коли відбулася пряма агресія росії проти України, окупація та анексія її суверенних територій – Автономної Республіки Крим, а також було розпалено військовий конфлікт на сході України.

То ж до 2014 році більшість із нас сприймала виконання обов'язку захищати Вітчизну через призму виконання саме військового обов'язку, передбаченого Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» який включав абсолютно звичні заходи: приписку до призовних дільниць, проходження військової служби по контракту чи за призовом, дотримання правил військового обліку тощо³. У 2014 році відбулася зміна парадигми сприйняття цього конституційного обов'язку, квінтесенцією якого стало саме захист Вітчизни від зовнішнього агресора із зброєю в руках.

Саме у 2014 році були задіяні інші, визначені законом засоби виконання обов'язку захищати Вітчизну, встановлені Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»⁴. Тоді вперше на територіях ОРДЛО було введено воєнний стан, а на території України була оголошена мобілізація. Мобілізації вже підлягали громадяни, в тому числі і мирні люди, які були змушені змінити свої цивільні професії на військову службу, виконуючи свій конституційний обов'язок.

Виконання цього обов'язку є імперативним, тому він забезпечується передбаченими законодавством засобами. Державні органи (зокрема територіальні центри комплектації) наділені відповідними повноваженнями здійснювати військовий облік і проводити мобілізацію. Передбачена адміністративна відповідальність (за порушення правил військового обліку, неявка на виклик до центру комплектації без поважних причин тощо) та кримінальна відповідальність (за ухилення від призову на військову службу).

Той факт, що військовий конфлікт на сході України був локалізований і великою мірою тліючий, також не розбудив повною мірою у переважній більшості українців справжнє усвідомлення того, що обов'язок захищати Вітчизну – це не якась повинність, яка виконується з під палиці, а це – про можливість жити у своїй вільній суверенній державі, про право на свою національну ідентичність, в кінці кінців це про життя або смерть.

³ Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

⁴ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»: Закону України від 21.10.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

І ось настало 24 лютого 2022 року. День, який змінив життя кожного із нас, коли почалася жорстока і кривава війна, якої Європа не бачила із часів другої світової. Саме тоді прийшло до кожного усвідомлення, що захист Вітчизни – це наш екзистенційний обов'язок. Саме тому в перші дні війни тисячі добровольців, кращі сини і доньки України стали на захист Вітчизни. Це було проявом неабиякого патріотизму, свідомості і розуміння того, що слова, прописані в Основному Законі про захист Вітчизни – це дійсно не порожній звук, вони наповнилися неабияким змістом.

Звичайно, ця війна завдає великого лиха Україні. Основне – це людські втрати, адже для нас кожне життя є безцінним. Необхідно зупинитися на питанні, пов'язаному із співвідношенням конституційного обов'язку захищати Вітчизну з одного боку та невід'ємним правом людини на життя з іншого.

Дійсно, у країні триває загальна мобілізація. Хвиля свідомих громадян, які добровільно стали до лав збройних сил України вже пройшла. Інші громадяни по різному сприймають можливість бути мобілізованими. Більшість з честю приймає це і виконує свій обов'язок, але багато хто боїться, ховається від мобілізації, шукає різні способи уникнути призову. Чи можемо ми їх засуджувати за це? Складне питання. Всі розуміють, що йде війна і на війні можуть вбити. Багато хто виправдовує своє небажання служити інстинктом самозбереження, а хтось може стверджувати, що ризик бути вбитим на війні суперечить його невід'ємному праву на життя, яке конституціоналісти в один голос визначають як основоположне.

Тож як співвідносяться конституційне право на життя з конституційним обов'язком захищати Вітчизну, якщо особа не хоче його виконувати добровільно?

Безумовно, кожен має право на життя. А чи мали право на життя мирні жителі Бучі, яких розстрілювали російські військові? Чим мали право на життя мешканці Маріуполя, які ховалися від російських бомб у драмтеатрі. Скільки у цій війні загинуло від російських куль і ракет дітей, жінок, людей похилого віку? Безумовно вони всі мали право на життя. Вони, як і всі ми, маємо право на те, щоб держава наше життя захистила. І у статті 27 Конституції України, яка це право гарантує, закріплено обов'язок держави – захищати життя людини. І держава виконує цей обов'язок через призму встановленого ст.65 Конституції України обов'язку кожного захищати Вітчизну. Адже Вітчизна це батьківська земля, родина, рідне місто, люди, які там живуть, це не тільки і не стільки влада чи уряд. То ж всі ми повинні усвідомлювати, що захист Вітчизни – це в першу чергу захист людей, цього самого невід'ємного права на життя.

Питання про співвідношення прав і обов'язків людини і громадянина, поняття та змісту засобів забезпечення конституційних обов'язків є одним з найбільш дискусійних в науці конституційного права. Але баланс між приватними та суспільними інтересами завжди тяжів до оцінки значущості загального, суспільного інтересу всіх чи більшості людей.

Тому, попри втому від війни, попри біль утрат, ми повинні підтримувати розуміння значущості конституційного обов'язку захищати Вітчизну.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-31>

ЗАБОРОНА ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА В ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ І НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Зозуля Олександр Ігорович

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач наукового сектору порівняльного конституційного
та муніципального права
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України
м. Харків, Україна*

В умовах триваючої повномасштабної фази російсько-української війни цілком виправдано в Україні загострюється прагнення позбавлення Російської Федерації, як держави-агресора, її впливу на культурну, інформаційну, освітню та наукову сфери. Це має безпосереднє відношення до питань соціальної справедливості, збереження української ідентичності та національної безпеки, беручи до уваги використання Російською Федерацією зазначених сфер для поширення ідеології т.зв. «руського міра». У даному контексті крім раніше вже розглянутого нами¹ законопроекту від 01.09.2022 р. реєстр. № 7721², присвяченого деколонізації гуманітарної сфери України, також

¹ Зозуля О. І. (2022). Деякі зауваження до законопроекту № 7721 про деколонізацію гуманітарної сфери України. *Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України* (с. 124–128). Львів : LiHa-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-31>

² Проект Закону України «Про деколонізацію гуманітарної сфери України»